

multi errores dantur in scientiis, ut appareat ex discordia philosophorum. Ergo saltem evidenter mediata non causat infallibiliter veritatem.

Resp. *Dist. mai.* Nullus error daretur in perfectis scientiis, in quibus revera sit resolutio in prima principia, *Conc.*; in scientiis imperfectis, in quibus haec resolutio non semper fieri potest, *Nego. Contrad. min.*; et *nego conseq.* Discordia eorum, qui philosophorum nomine digni sunt, quique minime obstinantur in praeiudiciis educationis vel sectae, non est circa evidenter, sed circa opinabila tantum.

Obiect. 7^a. In ratiocinando memoria utimur. Sed memoria est fallax. Ergo impossibile est ut per demonstrationem assequamur infallibiliter veritatem.

Resp. *Dist. mai.* semper utimur memoria, *Nego*; aliquando, *Subdist.* ita ut per intellectus reflexionem examinare valeamus ea, quae memoria refert, *Conc.*; ita ut destituamur hac potestate, *Nego. Dist. min.* memoria est fallax, quatenus non semper neque facile reminiscitur eorum, quae alias arripuit, *Conc.*; quatenus, sufficienti reflexione adhibita, posset referre falsum, *Nego et nego cons.*

Obiect. 8^a. Intellectus moveri potest non solum indirecte, sed etiam directe a voluntate. Sed voluntas est libera. Ergo voluntas etiam in rebus evidentibus potest efficere ut intellectus non determinetur ad assensum.

Resp. *Dist. mai.* quoad enuntiationes inevidentes, *Conc.*; quoad evidentes, *Nego. Conc. min. et neg. conseq.*

Obiect. 9^a. Ut conclusio inferatur a principiis, debet eius notitia praecontineri in principiis. Atqui ad id requiritur, ut conclusio iam cognoscatur ab eo, qui cognoscit principia. Ergo omnis evidenter est immediata.

Resp. *Dist. mai.* Debet praecontineri *virtute, Conc.; actu, Nego. Contradist. min. et nego cons.* (1).

Obiect. 10^a. Cognitio intellectus nostri praesupponit cognitionem sensuum. Sed sensus falli possunt. Ergo et intellectus.

Resp. *Dist. mai.* tamquam praebentem materiam obiecti, *Conc.*; tamquam causam principalem, *Nego. Dist. min.* Sensus falli possunt si non sint rite dispositi, *Conc.* Si sint rite dispositi, *Subd.* circa proprium sensibile, *Nego*; circa sensibilia communia, *Subdist.* sunt fallibles per accidens et ita ut error unius sensus corrigi possit per applicationem alterius sensus, *Conc.*; sunt fallibles per se, *Nego.* (cfr. nn. 234. ad 237.).

Obiect. 11^a. Cognitio est aliquid subiectivum, quum sit operatio immanens. Sed id, quod est subiectivum, est distinctum a rebus exterioribus. Ergo non potest nos ducere ad certam cognitionem de rebus.

Resp. *Dist. mai.* est aliquid subiectivum independens a reali influxu

(1) Cfr. S. Th. Poster. Analyt. lib. 1. lect. 3.

rerum exteriorum, *Nego*; dependens ab earum reali influxu, *Conc. Contr. min.* Quod est subiectivum est distinctum a rebus exterioribus ita ut, si eas cognoscatur, connectatur cum illis ut effectus cum causa et determinatum cum determinante, *Conc.* ut nullo modo connectatur cum illis, *Nego. Nego conseq.* Haec plene intelligentur ex dicendis in Psychologia de origine humanae cognitionis, deque habitudine inter sensibile in actu et sensum in actu.

OBIECTIONES SCEPTICORUM.

252. Obiect. 1^a. Prudens est cohibere assensum ad cavendum errorem. Ergo scepticismus est approbandus.

Resp. *Dist. antec.* in rebus dubiis, *Conc.*, in rebus evidentibus, vel ab infallibili auctoritate propositis, *Nego.*

Obiect. 2^a. Qui de omnibus dubitat, ab omni errandi periculo est securus. Ergo scepticismus est amplectendus.

Resp. *Nego antecedens.* Nam ipsum universale dubium est pessimus error, atque repugnat ipsi naturae intellectivae, quae est ad veritatem assequendam ordinata.

Obiect. 3^a. Philosophus nihil debet admittere absque demonstratione. Sed in qualibet demonstratione aliqua supponuntur indemonstrata. Ergo Philosophus de omnibus dubitare debet.

Resp. *Nego maiorem. Conc. min. et nego cons.* Demonstratio absque principiis non egentibus demonstratione est impossibilis, quum careret proprio fundamento, atque esset simul demonstratio et non esset.

Obiect. 4^a. Scepticus refutari non potest absque petitione principii. Ergo eius positio manet immobilis.

Resp. 1. Neque fatui refutari possunt, quia amiserunt usum rationis; neque bruta, neque arbores, neque lapides, quia ratione carent. Si ergo sceptici rationis lumine sponte orbantur, concedimus eos esse irrefutabiles, ut caetera ratione carentia.

Resp. 2. Scepticus nequit refutari directe, *Conc.*; indirecte et argumentis ad hominem, *Nego.* Cfr. S. Thomam in XI. Metaph. lect. 6. post medium: « Ostendit a quibus praedicta opinio removetur etc. ».

THESIS XVII.

Testimonium historicum iis adiungetis communiri potest, ut causet certitudinem de rei testificatae existentia.

PRAENOTIONES.

253. I. *Testes* vocantur qui alicuius facti notitiam alteri communicant. Dicuntur testes *immediati* sive *oculati*, si propriis sensibus factum percepint; *mediati* sive *auriti*, si ex aliorum testimonio: hi autem vo-

cantur coaevi, si eo tempore vixerint, quo factum accidit; *suppare*, si proximo; *remoti*, si tardiori. Relatio eventus facta verbis testis immediati vocatur *narratio*. Notitia autem alicuius eventus vulgata tantum per plures testes mediatos, vocatur *fama* vel *rumor*.

II. Ad posteros tum narratio tum fama alicuius eventus transmitti potest vel *orali traditione*, quae fit per testium mediatorum continuatam seriem; vel *documentis*; quae fit consignando scriptis memoriam facti; vel *monumentis*, quae fit eam consignando alicui artis operi ex materia longius duratura, puta ex aere vel marmore.

PROBATUR THESIS.

254. Quum homo ex ipsa natura ducatur ad veritatis inquisitionem, atque ad mendacii fugam, ita ut numquam inducatur ad mentendum nisi vel timore alicuius mali vel cupiditate alicuius boni; possumus in aliquibus adjunctis, etiam unici testis veracitati ita fidere, ut omnis prudens formido deceptionis cesseret. Attamen, quum agitur de multis testibus, aetate, natione, ingenio, moribus diversis, qui in variis omnino adjunctis affirmant existentiam alicuius rei perspicuae et illustris; impossibile est dubium de rei testificatae veritate. Etenim impossibile est ut id, quod fundatur in ipsa natura, *per se seu in pluribus* deficiat; sed potest deficere tantum *per accidens*, seu in aliquo individuo et posita proportionata causa. Iamvero, si plures testes, qui in adjunctis omnino diversis de eadem re perspicua et illustri testanda conveniunt, nos decipere possent; lex universalis, *proxime* fundata in ipsa natura, *remote* vero in ipso Deo Creatore et Provisore Naturae, non solum deficeret *per se*, sed etiam absque ea proportionata causa, sine qua ne quidem *per accidens* deficere posset. Est enim natura humana essentialiter ordinata ad bonum. Haec est ratio, cur certi sumus de existentia urbium, quas numquam vidimus, puta Pekini vel Ierusalem, quasi eas oculis nostris intuiti fuerimus. Similiter nullus, nisi insanus, dubitare potest, an Iulius Caesar, M. T. Cicero et alii innumeri de quibus historiae loquuntur, reapse extiterint.

Dices. Unusquisque testis mentiri potest, quum fruatur libero arbitrio. Ergo omnes simul possunt mentiri. *Resp. Dist. antec.* posita proportionata causa, et agendo contra conscientiam et naturalem tendentiam ad verum, *Conc. Secus, Nego. Nego cons.* propter rationes in Thesi allatas.

THESIS XVIII.

Sententiae humano generi communes, quae ad sensum naturae communem pertinere dicuntur, sunt infallibilis; eaeque minime procedunt a coeco instinctu, sed a recto usu rationis humanae.

PRAENOTIONES.

255. Conditiones requisitae ad hoc ut aliqua sententia dici possit pertinere ad sensum communem (vel melius *ad consensum communem*) sunt sequentes: 1. universalitas loci et temporis, ita ut apud omnes gentes, sive cultas sive barbaras, et in omni aetate viguerint, atque, crescente cultura et tempore, semper firmiores evaserint. 2. Ut quo magis ad rationis examen revocentur, eo magis eorum veritas elucescat. 3. Ut nulla assignari possit erroris occasio, ex qua ortum habuerint, puta illusio vel illecebrae sensuum, ignorantia et similia.

PROBATUR THESIS.

256. Quum natura humana sit per se ordinata ad veritatem, necesse est, ut cum facilitate assequi possit eas veritates, quae proxime derivantur ex naturalibus principiis et necessariae sunt ad vitam intellectualem, moralem aut socialem instituendam, cuiusmodi sunt ea iudicia, quae sententias sensus communis vocamus. Iamvero si community humani generis decipi posset quoad huiusmodi iudicia; dicendum foret naturam humanam per se ordinari ad falsitatem, seu humanum intellectum esse fallibilem per se; quia in pluralitate hominum et quoad faciliora ratio humana non posset recte solvere conclusiones in prima principia. Ergo 1° iudicia sensus (seu *consensus*) communis sunt infallibilia; 2° unice procedunt a recto usu rationis, quum ad ea requiratur et sufficiat recta operatio rationis humanae per se ordinatae ad veritatis assequitionem.

Nota. Reidius male confudit sensum naturae communem cum coeca quadam vi ab intellectu et ratione distincta, qua impelleremur ad supradicta iudicia efformanda. Nam praeterquam quod ad haec iudicia sufficit ratio humana per se ordinata ad veritatem; absurdum est novam obtrudere facultatem, ubi non adsunt nova obiecta formalia attingenda, ex quorum varietate iure inferimus varias facultates, quum haec distinguantur ab invicem ratione diversi obiecti formalis.

THESIS XIX.

Triplex datur species certitudinis, una aliâ perfectior,
nempe *metaphysica, physica et moralis.*

PROBATUR.

257. Quum certitudo sit firmitas assensus uni ex contradictoriis absque formidine oppositi; pro varia necessitate convenientiae praedicati cum subiecto, species certitudinis varias esse oportet. Nam vel *a)* praedicatum competit subiecto *absolute* idest in quacumque hypothesi; quo modo unicuique rei competunt sua praedicata essentialia, ut homini quod sit animal rationale; vel *b)* ei competit tantum ex aliqua suppositione; haec autem suppositio vel fundatur in aliqua lege physica universalis, quae salva rei essentia, suspensi potest a Deo, ut est ex. gr. lex attractionis corporum; vel fundatur in aliqua lege morali universalis, quae in hominum universalitate non fallit, utpote resultans ex naturali ordinatione humanae naturae ad bonum, quamvis in aliquo peculiari casu propter humani arbitrii libertatem deficere possit, puta quod matres non occidant suos liberos. In primo casu habemus *certitudinem metaphysicam*, in secundo *physicam*, in tertio *moram*.

Quatenus haec certitudines convenientiunt in parte negativa idest in exclusione formidinis de opposito, convenientiunt *in ratione generica certitudinis*. Quatenus autem differunt ex parte positiva, idest ex parte motivi causantis firmatatem assensus, quod se habet ut *objecum formale* certitudinis, specie differunt ita ut una sit alia certior. Nam quum tale motivum fundetur in varia necessitate convenientiae praedicati cum subiecto; certitudo metaphysica est omnium firmissima, quia causatur ab *absoluta* necessitate huius convenientiae; certitudo physica est firmior morali, quia necessitas convenientiae praedicati cum subiecto fundatur in constantia legum physicarum, quae nequeunt suspensi vel mutari nisi a Deo, qui in ordine suae sapientiae et providentiae eas non suspendit nisi gravissimas ob rationes et in adjunctis facile agnoscebilibus; tandem certitudo moralis est omnium infima, quia necessitas convenientiae praedicati cum subiecto fundatur in constantia legum moralium, quae in aliquo peculiari casu violari possunt ab hominis arbitrio, quamvis certo constare possit ex adjunctis non violari.

258. Hisce consonant quae ait S. Thomas (1). « Cum veritas consistat in adaequatione intellectus et rei; si consideretur veritas secundum rationem aequalitatis, quae non recipit magis et minus, sic non contingit aliquid esse magis vel minus verum; sed si consideretur

(1) QQ. dd. de Caritate art. 9 ad 1.

« ipsum esse rei, quod est ratio (idest causa obiectiva) veritatis, sicut dicitur in II Metaph., eadem est dispositio rerum in esse et in veritate, unde quae sunt magis entia sunt magis vera ». Idcirco (1), docet eas scientias esse certiores, quarum obiectum magis abstrahit a materia et a motu, quia quanto aliqua res est magis remota a materia et a motu, tanto habet esse firmius.

Nota. Praeter varios gradus certitudinis desumptos ex parte obiecti, (sive *materialis* sive *formalis quod*) distinguuntur possunt cum S. Doctore gradus certitudinis desumpti sive *ex parte subiecti*, quia quanto aliquis intellectus est perfectior, tanto firmior est eius adhaesio veritati cognitiae; sive *ex parte medii* (quod vocari etiam solet *objecum formale quo cognitionis*), quia quanto medium alicuius demonstrationis est efficacius, aut quanto auctoritas alicuius testimonii est maior, tanto firmius adhaeremus alicui veritati, sive demonstratae sive testificatae (2); quae certitudo ex parte medii reincidit in certitudinem obiectivam seu causalem (n. 239. h.).

OBJECTIONES.

259. **Obiect. 1^a.** Certitudo quaeviis consistit in indivisibili, idest in exclusione formidinis de opposito. Atqui indivisible non admittit varietatem graduum. Ergo non dantur gradus certitudinis.

Resp. *Dist. mai.* quoad partem negativam, seu in exclusione formidinis, *Conc.*; quoad partem positivam idest quoad perfectionem adhaesionis, *Nego. Contrad. min.*, sub eo respectu sub quo est indivisible, *Conc.*; sub aliis respectibus, *Nego*. Ratio indivisibilis ita est negativa, ut fundetur in aliquo positivo, quod potest habere varios gradus perfectionis.

Obiect. 2^a. Omnis certitudo est metaphysica. Nam: Certitudo tunc solum habetur, cum rei necessitas apparet sive absoluta sive hypothetica. Atqui tunc obtinet certitudo metaphysica. Ergo vel certitudo metaphysica habetur, vel nulla.

Resp. *Nego assertum.* Ad prob. *Conc. mai.*, *Nego min.* Nam non quaecumque necessitas connexionis praedicati cum subiecto constituit necessitatem obiectivam metaphysicam, (quae est ipsa *objeciva certitudo metaphysica*); sed necessitas *prorsus absoluta*, quae habetur quum praedicatum est de essentia rei, ita ut haec neque esse neque concipi possit absque eo; cuiusmodi est ex. gr. animal rationale relate ad hominem. Talis necessitas vocatur metaphysica, quia haec scientia abstrahit ab esse et a principiis individualibus rerum considerando tantum earum

(1) In Boetium de Trinit. q. 6 a. 1 ad secund. quaest.

(2) Cfr. S. Th. 2. 2. q. 4. a. 8. c. et ad 2. et 3.

essentias, quae in suis rationibus in mente Divina existentibus sunt immutabiles, necessariae et aeternae ut suo loco demonstrabimus. Caetera praedicata ita obiective connectuntur rebus, ut successivae mutationi sint obnoxia; quapropter impossibile est ut habeant eamdem obiectivam necessitatem. (Confer quae diximus sub n. 227. *Quaeres* 3. «Utrum veritas sit immutabilis»).

Obiect. 3^a. Certitudo physica et moralis non sunt verae certitudines. Nam ibi certitudo non est vera, ubi non excluditur formido oppositi. Atqui in casibus particularibus oriri potest formido de suspensione legis physicae, aut de violatione legis moralis. Ergo.

Resp. Nego assertum. Ad prob. *Dist. mai.* ubi non excluditur formido *prudens*, *Conc.*, *imprudens*. Nego. *Contrad. min.* formido imprudens, *Conc.*; *prudens*, Nego. Nam in casu particulari potest evidenter constare, quod nulla sit ratio suspensionis aut violationis legum universalium. Formidinem vero imprudentem non auferre ab animo certitudinem patet ex eo quod huiusmodi formido est ea, quae cognoscitur ab ipso formidante tamquam imprudens, nempe tamquam inepta ad destruendam firmitatem assensus intellectualis, quum unice procedat ex falsa imaginatione, quam quilibet homo ratione utens ceu ridiculam contemnit.

LOGICA MAIOR

PARS TERTIA.

INTRODUCTIO.

260. Intentiones, quae tertiam mentis operationem dirigunt, pertractandae sunt in tertia Logicae parte. Nobis, qui de syllogismo aliisque argumentationis speciebus egimus in Logica Minori; tantum superest tractatio de *Demonstratione*, de *Principiis* in quibus fundatur, ac de eius effectu, qui est *Scientia*. De his itaque maiori, qua poterimus, brevitate et perspicuitate agemus.

QUAESTIO IX.

DE DEMONSTRATIONE.

CAPUT I.

Definitio et divisio demonstrationis.

261. a) *Demonstratio definitur* « syllogismus constans ex propositionibus necessariis, certis, et evidentiis ». *Describitur* etiam « syllogismus faciens scire »; quia eius proprius effectus est scientia.

b) *Dividitur in demonstrationem a priori et demonstrationem a posteriori.*

Prima est ea, quae probat effectum per suas causas; videlicet est ea in qua veritas materialis affirmata per conclusionem pendet in suo esse reali a veritate materiali affirmata per praemissas. Quum autem detur quadruplex ratio causae, nempe *finalis*, *efficiens*, *formalis* et *materialis* (quas in Ontologia explicabimus); per qualemcumque ex eis demonstretur effectus, habebimus demonstrationem a priori. Ex. gr. *per causam finalem* demonstrationem ago, si infero hominem esse rationalem ex eo quod ordinatur ad beatitudinem; *per causam efficientem*, si infero hominem esse rationalem, ex eo quod eius anima potest unice per creationem produci; *per causam formalem*, si infero hominem esse rationalem, eo quod habet animam intellectivam; *per causam materialem*,